

HUDOBNÁ TRIEDA II

Drevené dychové nástroje v symfonickom orchestri

FLAUTA
HOBOJ
KLARINET
FAGOT

FAGOT

 fagotto Fagott bassoon basson fagott

- dychový hudobný nástroj, ktorého základom je dlhá trubica s otvormi (dierkami).
- hudobník drží pri hraní fagot šikmo pred telom, ľavou rukou hore a pravou rukou dole; vzhľadom na veľkosť a hmotnosť fagotu (3-4 kg) využíva ramenný popruh, na ktorom má nástroj zavesený.
- tón na fagote, podobne ako na hoboji, vzniká tak, že hudobník fúka vzduch do úzkeho otvoru medzi dvomi tenkými trsteníkovými plátkami. Tlakom vzduchu sa plátky rozkmitajú a vibrácia sa následne prenáša do celého nástroja.
- výška tónu sa mení prekryvaním otvorov s pomocou mechaniky (stláčaním klapiek), alebo končekmi prstov; vyššie znejúce polohy je možné dosiahnuť zosilnením prúdu vydychovaného vzduchu, tzv. prefukovaním oktáv.

V Hudobnej triede spoznáваме hudobné nástroje v symfonickom orchestri.

Symfonický orchester sa zrodil začiatkom 17. storočia v Európe.

V orchestri sú zvyčajne zastúpené tri veľké "množiny" nástrojov: sláčikové, dychové a bicie. V prvej množine sú nástroje, na ktorých sa hrá ťahom sláčika, v druhej dychom (fúkaním), v tretej úderom.

Pri bližšom pohľade zistíme, že orchester tvoria skupiny **sláčikových nástrojov** (patria do nej husle, viola, violončelo a kontrabas), **drevených dychových nástrojov** (flauta, hoboje, klarinet, fagot), **plechových dychových nástrojov** (lesný roh, trúbka, trombón, tuba) a **bicích nástrojov** (tympany, veľký bubon, malý bubon, xylofón, činely a d.). V orchestri však môžeme príležitostne stretnúť aj rôzne **klávesové nástroje** (klavír, čembalo, organ), či **brnkacie nástroje** (gitaru, lutnu, mandolínu).

Svet hudobných nástrojov je nesmierne pestrý a bohatý a zahŕňa stovky rôznych druhov nástrojov z celého sveta. Vedný odbor, ktorý sa zaoberá hudobnými nástrojmi (ich dejinami, vývojom, stavbou, akustickými vlastnosťami) sa nazýva **organológia**.

VEDELI STE, ŽE...?

Rakúsky etnomuzikológ **Erich von Hornbostel** (1877 – 1935) a nemecký muzikológ **Curt Sachs** (1881 – 1959) vytvorili prehľadný systém, ktorý je dnes známy ako **Sachsova-Hornbostelova klasifikácia hudobných nástrojov**. Hudobné nástroje rozdeľuje do skupín podľa toho, **akým spôsobom sa na nich tvorí zvuk**.

Základné skupiny hudobných nástrojov podľa Sachsovej-Hornbostelovej klasifikácie sú tieto:

- **Idiofóny**, alebo tzv. samozvúčné nástroje. Tón vzniká vibrovaním celého nástroja alebo jeho súčasti. Patria sem takmer všetky bicie nástroje (okrem bubnov) – napr. triangel, činely, zvonkohra, gong a i.
- **Membranofóny**, alebo tzv. blanozvučné nástroje. Tón vzniká kmitaním membrány, ktorá býva vyrobená z kože alebo plastu. Patria sem najmä bubny, tamburíny, tympany a i.
- **Chordofóny**, alebo tzv. strunozvučné nástroje. Zvuk vzniká rozochvievaním struny alebo strún, ktoré sú napnuté medzi dvoma bodmi. Patria sem strunové nástroje a tiež niektoré klávesové nástroje – napr. klavír, čembalo, cimbal, husle, viola, violončelo, kontrabas, gitara a i.
- **Aerofóny**, tzv. vzduchozvučné nástroje. Zvuk vzniká kmitaním vzduchu vo vzduchovom valci. Patria sem napr. harmonika, trúbka, lesný roh, priečna flauta, hoboje, klarinet, fagot a i.
- **Elektrofóny**, teda nástroje, v ktorých zvuk vzniká elektricky. Patria sem napr. elektrická gitara, syntetizátor a pod.

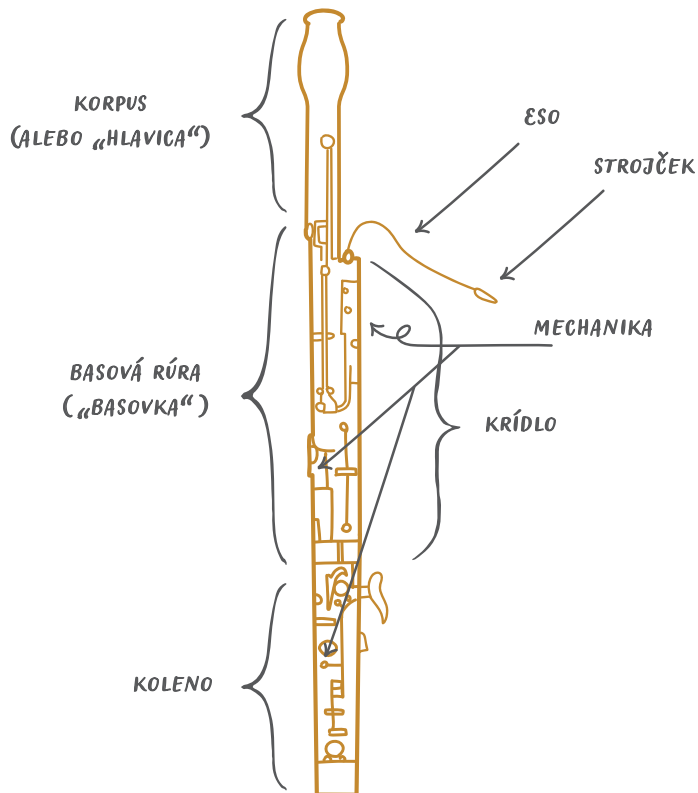
Podľa Sachsovej-Hornbostelovej klasifikácie patrí fagot do skupiny aerofónov, a ešte presnejšie, je to, rovnako ako hoboje, dvojplátkový aerofón s mechanikou (klapkami). V symfonickom orchestri patrí do skupiny drevených dychových nástrojov.

PETER KAJAN
FAGOTISTA

Z AKÝCH ČASTÍ SA SKLADÁ?

Fagot je jedným z najväčších nástrojov v symfonickom orchestri. Jeho výška je 135 cm, ale celková dĺžka trubice, v ktorej prúdi vydychovaný vzduch, je až 259 cm. Hmotnosť fagotu je 3 – 4 kg.

Strojček je časťou fagotu, do ktorého hudobník pri hraní fúka a je zároveň jeho kľúčovou súčasťou, pretože v ňom vzniká tón.

Skladá sa z dvoch tenkých zrezaných plátkov stonky rastliny s názvom trsteník obyčajný (lat. arundo donax) – preto patrí fagot medzi dvojplátkové nástroje (spolu s anglickým rohom a hobojom). Tieto dva plátky sú precízne a tesne spojené a pripevnené ku kovovej rúrke (eso). Eso zapadá do otvoru v krídle nástroja. Strojčeky si hráči často vyrábajú sami.

Koleno (v hudobníckom žargóne aj „bota“ alebo „čizma“) je časťou nástroja, ktorý spája krídlo s basovou rúrou. V kolene sa trubica ohýba v tvare písmena U - je to praktické riešenie, pretože bez neho by mal nástroj takú dĺžku, že by na ňom bolo veľmi náročné hrať.

Mechanika pozostáva z 22 (a viac) klapiek. Okrem toho má fagot 5 alebo 6 otvorených dierok, ktoré sa prekrývajú končekmi prstov. Väčší počet klapiek obsluhuje ľavá ruka.

Z ČOHO SA VYRÁBA?

Drevená časť fagotov sa najčastejšie vyrába z javorového dreva, ale vo Francúzsku napr. aj z palisandru. Kovové časti – mechanika sú vyrobené väčšinou z tvrdých druhov kovov či kovových zliatin, napr. niklu, mosadze, ale aj striebra.

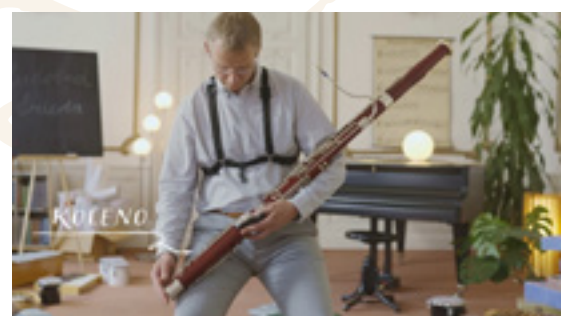
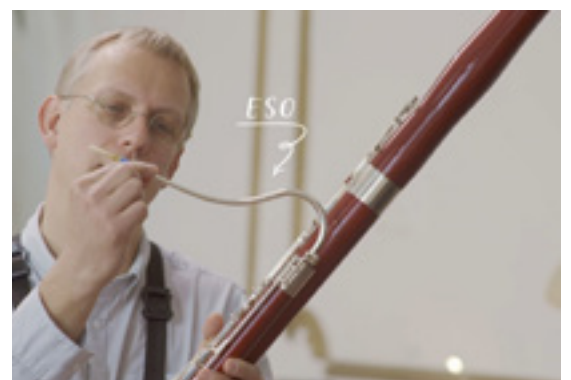
Z HISTÓRIE

Priamym predchodcom fagotu bol tzv. **dulcián**, renesančný dychový nástroj s dvojplátkom

Vývoj dnešnej podoby nástroja sa začal v 17. storočí v Taliansku – dvojplátkový nástroj z viacerých kusov dreva nazvali slovom **fagotto** (tal. zväzok /dreva/); spočiatku mal nástroj minimálny počet klapiek.

Antonio Vivaldi (1678 – 1741) „vynálezca barokového koncertu“, autor viac, než 200 husľových koncertov, skomponoval aj 39 koncertov pre fagot.

V 30. rokoch 19. storočia nemecký nástrojár **Johann Adam Heckel** (1812 – 1877) vynášiel nový klapkový systém pre fagot, ktorý sa používa dodnes (tzv. **Heckelov hmatový systém**). Spolu s nemeckým fagotistom, skladateľom a vynálezcom **Carlom Almenröderom** (1786 – 1866), ktorý fagot zdokonalil po intonačnej a technickej stránke, vlastnili spoločnosť na výrobu drevených dychových nástrojov.

INÝ TYP FAGOTU

používaný v symfonickom orchestri:

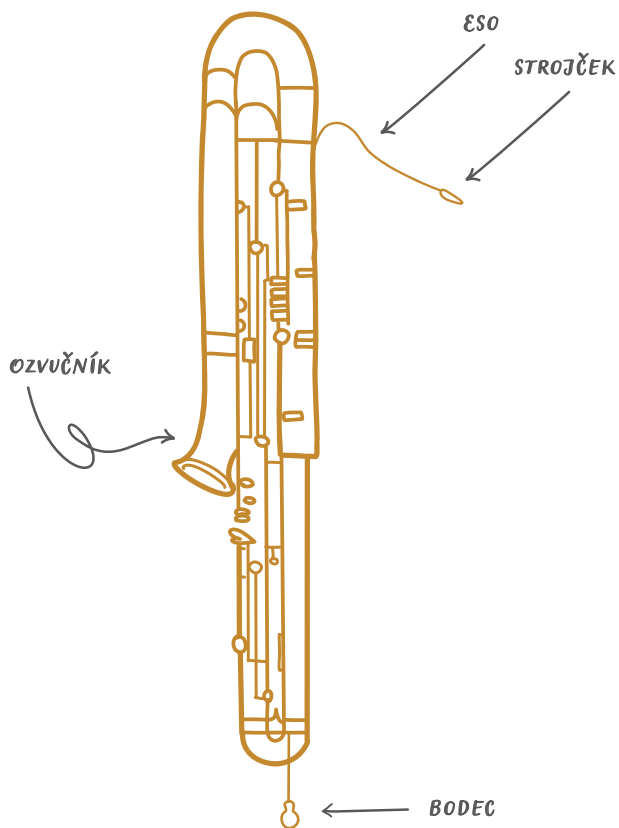
- KONTRAFAGOT

- **contrafagotto** **Kontrafagott**
- **double bassoon** **contrebasson**
- **Kontrafagott**

Po prvý raz skonštruovaný okolo roku 1620 v Nemecku.

Má 2x dlhšiu trubicu ako fagot, preto aj znie hlbšie.

Skladá sa z tých istých častí ako fagot, vzhľadom na jeho veľkosť a hmotnosť sa na jeho podopretie využíva bodec.

VYUŽITIE

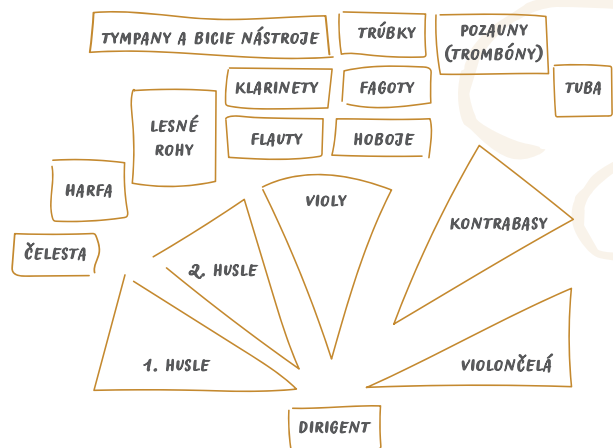
Fagot je najhlbšie znejúci drevený dychový nástroj.

V orchestrálnej hudbe najmä obdobia renesancie a baroka, bol súčasťou skupiny nástrojov hrajúcej tzv. **basso continuo** – spolu s violončelom, kontrabasom a čembalom hrali tzv. basovú (základnú, najhlbšiu) líniu.

Obdobie baroka pozdvihlo fagot na úroveň sólových nástrojov, najmä A. Vivaldi.

Má široké uplatnenie predovšetkým v klasickej hudbe – je súčasťou symfonických i komorných orchestrov a mnohých dychových komorných súborov.

V symfonickom orchestri sú zvyčajne obsadené 2 fagoty a 1 kontrafagot.

VÝZNAMNÍ SKLADATELIA A UKÁŽKY ICH DIEL PRE FAGOT (VÝBER)

ANTONIO VIVALDI (1678 – 1741)

[Koncert g mol pre fagot, sláčikové nástroje a basso continuo RV 104a „La notte \(Noc\)”](#)

GEORG PHILIPP TELEMANN
(1681 – 1767)

[Sonáta f mol TWV 41: f1](#)

LEOPOLD KOŽELUH
(1747 – 1818)

[Koncert pre fagot a orchester C dur](#)

WOLFGANG AMADEUS MOZART
(1756 – 1791)

[Koncert pre fagot a orchester B dur KV 191](#)

JOHANN NEPOMUK HUMMEL
(1778 – 1837)

[Koncert pre fagot a orchester F dur \(1. časť\)](#)

CARL MARIA VON WEBER
(1786 – 1826)

[Koncert pre fagot a orchester F dur op. 75](#)

[Andante a uhorské rondo](#)

GIOACCHINO ROSSINI
(1792 – 1868)

[Koncert pre fagot a orchester \(„Concerto da esperimento”\)](#)

EDWARD WILLIAM ELGAR
(1857 – 1934)

[Romanca op. 62](#)

RICHARD STRAUSS (1874 – 1949)

[Duett Concertino pre klarinet, fagot a sláčikový orchester F dur](#)

IGOR STRAVINSKIJ
(1882 – 1971)

[Vták ohnivák \(úryvok – fagotové sólo\)](#)

FRANCIS POULENC (1899 – 1963)

[Trio pre hoboje, fagot a klavír FP 43](#)

ANDRÉ JOLIVET (1905 – 1974)

[Koncert pre fagot, sláčikový orchester a klavír](#)

PAUL DESMOND (1924 – 1977)

[Take Five](#)

ELLEN TAAFFE ZWILICH (1939)

[Koncert pre fagot a orchester](#)

SLÁVNI FAGOTISTI HISTÓRIE

Jacques-Martin Hotteterre (1624 – 1763)

Antoine Bullant (1751 – 1821)

François Devienne (1759–1803)

Edward William Elgar (1857 – 1934)

Carl Almenröder (1876 – 1843)

Arthur Weisberg (1932–2009)

SLÁVNE FAGOTISTKY A FAGOTISTI SÚČASNOSTI

Klaus Thunemann (1937)

Sergio Azzolini (1967)

Milan Turković (1939)

Michael Werba (1955)

Judit LeClair (1958)

Daniele Damiano (1961)

Stefan Schweigert (1962)

Julie Price (1963)

Gustavo Núñez (1965)

Marco Postinghel (1968)

Jan Hudeček (1990)

Sophie Dervaux (1991)

OTÁZKY

1. Ako sa volajú časti, z ktorých sa skladá fagot?
2. Aké materiály sa používajú na výrobu fagotov?
3. Spomenieš si, ako sa volá ďalší druh fagotu, ktorý sa používa v symfonickom orchestri, a v čom sa od klasického fagotu líši?
4. Akú dôležitú časť nástroja majú fagot a hoboje rovnakú?
5. Ako sa volá rastlina, z ktorej sa vyrábajú plátky do fagotového strojčeka?
6. Spomenieš si, čo v preklade znamená talianske slovičko „il fagotto”, z ktorého názov nástroja pochádza?
7. **PRÉMIOVÁ ÚLOHA:** Skús si postupne vypočúť všetky diela, alebo aspoň sa do všetkých na chvíľu započúvaj, a zostaň niekoľko minút pri tom diele, ktoré ťa najviac zaujme. Zostav rebríček tvojich TOP 3 skladieb alebo skladateľov. Ktoré dielo pre fagot sa ti páči najviac a čím ťa oslovilo?